

***POLIČSKÉ
VERŠOSTEZKY –
SRDCEM POLIČKY***

**Průvodce městem
s literárními texty**

Josef Soukal – David Junek

*POLIČSKÉ
VERŠOSTEZKY –
SRDCEM POLIČKY*

**Průvodce městem
s literárními texty**

**Josef Soukal – David Junek
Městské muzeum a galerie Polička, 2021**

2. **MARIÁNSKÝ OBELISK** **(též MOROVÝ SLOUP)** **A KAŠNY SE SOCHAMI**

Památky, památky, památky... V České republice je jich asi čtyřicet tisíc chráněno státem. Přes tři sta z nich má statut národní kulturní památky – a k této „extralize“ patří i poličská radnice a soubor soch na náměstí. Mariánský obelisk – dílo **Jiřího Františka Pacáka** (1670–1742) – byl vztyčen r. 1731 jako dík za záchranu města před morem. Šest andílků původně neslo na štítcích malované latinské verše vybrané z mariánského duchovního textu *Ave maris stella* (*Zdrávas, hvězdo mořská*):

AVE MARIS STELLA
FVNDATA NOS IN PACE
MALA NOSTRA PELLE
BONA CVNCTA POSCE
MONSTRA TE ESSE MATREM
ITER PARA TVTVM

Zdrávas, hvězdo mořská
Zachovej nás v míru
Zlé věci od nás zaháněj
Všechno dobré nám vyprošuj
Ukaž se býti matkou
Bezpečnou cestu dej nám

Z DENÍKU STAROMILCE

aneb: Letní hříčka s (barokním) andělem

16. 7., 23.55 Vracím se z večerní vycházky. Nad městem nehybné dusno. Pár kroků před obeliskem (pítkem) pes znehybní. Na lavičce se choulí postava. Rozeznávám delší zvlněné vlasy, vzdušné roucho a... křídla...

Já: Je vám špatně?

Anděl: Otče, co jsi mi to učinil!

Já: Nejspíš jste se trochu opil.

Anděl: (padá na kolena a spíná štíhlé ruce)

Já: (zvedám anděla, usazuji ho na lavičku)

Anděl: (schovává hlavu pod křídlo, zdá se, že dříme)

Já: Tak já jdu, nepotřebujete něco?

Anděl: Mluvit s Pacákem.

Já: Neznám. To je někdo z úřadu?

Anděl: Bože!

Já: Jó, vy myslíte toho – no toho, co tu sochal?

Anděl: Kde ho najdu?

Já: Pane, ten už je dávno pryč. Udělal pár soch, nějaký ten sloup a prostě umřel.

Anděl: Umřel? Jak já tohle vysvětlím?

Já: (???)

Anděl: Poslal mě (úkradkem pohlédne k nebi), abych se Mistra zeptal, jak se mu to (prudkým rozmachem křídel obsáhne středový parter náměstí) líbí? Co já teď asi řeknu?

Já: To fakt nevím. Ícečko je zavřené...

Anděl: Potřebuji medikuse...

Já: Lituju, to musíte zaletět do Litomyšle nebo do Svitav!

Anděl: Bože...

16. 7., 24.00 Nebe protíná osamělý blesk. Dotkne se špičky věže chrámu Páně. Vzduch zajiskří, v dálce doznívá pobavené pochechtávání hromu. Na lavičce leží opuštěné pírkó.

-kaz-

3. ***RADNICE***

Představitelé samosprávy královského věnného města Poličky od 14. století zasedali v radnici. V roce 1744 byla dokončena velkolepá novostavba, která bývá řazena mezi tři nejvýznamnější barokní radnice u nás (spolu s radnicemi v Chebu a Českých Budějovicích); za autora architektonického návrhu je považován **František Maxmilián Kaňka** (1674–1766), proslulý český architekt této doby. Dnes se zde nacházejí expozice pozoruhodných děl starého a moderního umění.

K nejvíce obdivovaným obrazům patří ***Zahradní hostina Hohenemsů*** z roku 1578, pět a půl metrů dlouhé dílo nizozemského renesančního malíře **Antoního Bayse** (1530–1593), z moderního umění ***Přirozený výběr Zbyška Siona*** (nar. 1938), představitele české strukturální abstrakce a fantaskní groteskní malby.

4. ZANIKLÝ RADNIČNÍ PRANÝŘ

Vněšek radnice upoutá sochařskou galerií, najdeme zde 61 bust a masek. Jedna z nich – parohatá hlava jelena – byla nad dnes již zaniklým pranýřem, který sloužil pro trestání lehčích provinilců. Zvonek oznamoval uvedení provinilce na pranýř, sloužil tedy k přivolání „publika“, později k ohlášení uzavírací hodiny hospod.

Ze zápisů práva hrdelního:

Léta 1657 Mariana z horního předměstí vyznala, že po několik let proti sv. příkázání živa byla a smilnila. Purkmistr a rada z práva svého vynášejí, aby byla ve čtvrtek mezi 19. a 20. hodinou z vězení šatlavského vyzdvižena, odtud k pranýři přivedena a tu metlami od mistra jak náleží vymrskána a potom z města Limberskou branou vyvedena a od města a panství zdejšího vypovězena.

Pranýř s léty z policejné radnice a z trestního práva vůbec zmizel, ovšem světská moc – obzvlášť, když se jí podařilo vládnout skoro absolutně – bohatě využívala represivních opatření i veřejného pranýřování vůči nejrůznějším provinilcům, někdy ovšem jen domnělým.

Své svědectví o tom podal i **Ivan Magor Jirous** (1944–2011), básník, ale také publicista a výtvarný kritik, svérázná, ve všem vsudy undergroundová osobnost. Několikrát se ocitl ve vězení, kde vznikala i část jeho poezie, zejména sbírka *Magorovy labutí písně* (vyšla r. 1985 samizdatově).

V květnu 1985 propustili Ivana Jirouse z valdické věznice (Kartouz). Básník dopředu avizoval, že se zastaví v Poličce u svého známého, malíře Zbyška Siona. K setkání nakonec nedošlo, ale Jirousovu policejskou návštěvu monitorovala tehdejší Státní bezpečnost. Sionův domek byl sledován – StB posadilo „oko“ za protější okno.

MAGOROVY LABUTÍ PÍSNĚ

Jenom to Pane vědět chci
jestli už teď jsem v očištění

-

Píseň si zpívám má jeden takt
s ďáblem se nesmí zjednat pakt

-

Cibule kostelů zlátnou a zrají
Slunce se sklání k máji
ptáci se vracejí sedají na věže
letěli kolem papeže nemocnou Itálií
Ještě rok tady prožiji
pod krutým nebem Kartouz
04826 Jirous

**Zbyšek Sion je postavou několika básní Ivana Martina Jirouse.
Je mu věnován akrostich (čti první písmena řádků básně)
inspirovaný jeho obrazem *Apokalyptická kobylka*:**

Saranče z Apokalypsy
Iritovalo tě kdysi
Ominózní dnes padá sních
Na štěnici skrytou pod listím

Všichni občané města Poličky
by měli býti vsazení
pod pokličky,
do hrníčků,
kde by se jimi vodník
kochal.

Ten vodník je Michal Kobal.

(M. Kobal byl astrolog, signatář Charty 77, ale také agent StB)

Týn nad Prahou
a jeho věže
samec a samička
Viděl jsem Prahu
s Prašné brány
slunce vycházelo nad Hybernovými
Zbyšek Sion a všichni miláckové moji

7. KOSTEL SVATÉHO JAKUBA VĚTŠÍHO

Po staletí duchovní centrum města. Středověký kostel zničený požárem roku 1845 povstal z popela jako novogotická stavba, vysvěcená při příležitosti šestistého výročí založení města (1865).

„Mají tam krásný gotický nový chrám, kazatelnu s vypuklinami a na hlavním oltáři sochu svatého Jakuba od našeho Levého. To jsou práce! – Kamaráde, odlitek v Umělecké besedě hadr! To jsem zas okřál, podívav se na něco tak svrchovaně dokonalého.“

Alois Jirásek v dopisu Mikuláši Alšovi

Na věži se v bytě pověžného narodil později světově proslulý hudební skladatel Bohuslav Martinů (r. 1890). Právě vyzváněly všechny zvony... Kostel se světničkou je národní kulturní památkou.

BIBLE ČESKÁ 1488

Torzo **Bible české**, vytištěné roku 1488 v Praze, pochází dle inventářů z kostelní knihovny a dnes je uloženo v muzeu. Jde o první úplnou česky tištěnou Bibli. Připomeňme si, že v té době

(před rokem 1500) byla Bible v národních jazycích vytištěna pouze v němčině, francouzštině a češtině. Je to jistě i jeden z výsledků husitské revoluce – čtení Písma, šíření vzdělanosti. A tak i v poličské evangelické farnosti byla k dispozici Bible v národním jazyce.

Kniha Sírachovec, konec kapitoly 18:

Wsseliky wtipny pozna mudrost. A ktož gi nayde vzda chwalu bohu. Rozumni w slowiech y ti opatrnje cžynili su a porozumieli su prawdie y sprawedlnosti a wyprosly su sobie přislowie y sudy.

V ekumenickém překladu:

Každý rozumný člověk se obeznámí s moudrostí, a vzdá chválu tomu, kdo ji nalezne. Kdo jsou moudří, mají porozumění i pro mudrosloví a překypují přiléhavými průpověďmi.

Sochu svatého Jakuba (a reliéfy kazatelny) obnoveného kostela vytvořil **Václav Levý** (1820–1870), zakladatel novodobého českého sochařství. Jako námět tento fakt využil prozaik **Jakub Arbes** (1840–1914), konkrétně pro jedno ze svých romanet: Děj se odehrává v Levého římském ateliéru, kam přichází komise, jež má sochu posoudit. Mistr slyší slova chvály – jediná, malá výtka směřuje ke světcovým nohám, jež se zdají být nedopracovány, – sám je ovšem v rozpacích, jejichž důvod však odhalí až jeho samomluva po odchodu znalců (viz ukázka). Snad tím spisovatel chtěl vyjádřit, že žádná chvála nemůže být pro opravdového umělce náhradou osobního naplnění, spokojenosti s dílem...

JAKUB ARBES TĚŽIŠTĚ

I rozestavili se hosté v ateliéru a upřeli své zraky na sochu. (...) „Ano, ano – toť pravý světec, pravý apoštol Kristův,“ připomíná jeden.

„Tak a nejinak představoval jsem si dle Bible Bethsaidského rybáře, syna Zebedeova, Jakuba staršího, k němuž Spasitel choval tak

velkou důvěru, že mohl jej doprovázeti i tam, kam jiní apoštolové neměli přístupu," vykládal druhý. (...)

„Žel, tisícery žel, že nemůže býti mistrovské dílo zachováno matičce Praze!“ volal pátý.

„Přejme je děkanskému chrámu poličskému, pro který je objednáno!“ (...)

„Co mi platno všechno vaše uznání, co platna planá, bezúčelná vaše pochvala! Kdybyste mi byli raději, draží pánové, vypátrali, po čem už celé týdny marně pátrám sám – kdybyste mi byli, milí, draží pánové, raději prostě pověděli, kde má můj svatý Jakub – těžišť!“... Našel-li mistr Levý těžišť svého svatého Jakuba, jak mu je svrchovaně citlivé svědomí jeho hledati kázalo – nevíme... Ale že dostál slovu svému a „propracoval“ i nohy světcovy tou měrou, že na nich ani nejrutinovanější oko nejbystřejšího znalce nevypátrá nejmenší vady – jest jisto...

Po mnoho let stojí už socha v děkanském chrámě poličském. Tisíce lidí ji vidělo, na sta znalců ohledalo, ale s čím a jak dlouho bylo genialnímu tvůrci zápasiti, nežli napravil nebo alespoň maskoval vadu, které nikdo nezpozoroval, zajisté sotva komu napadlo.

Bohuslav Martinů (1890–1959) zaslal v roce 1935 z Paříže do Poličky krátký text *Vzpomínka*.

BOHUSLAV MARTINŮ **VZPOMÍNKA** (úryvek)

... Eskadra aviónů letí nade mnou. Jinak je den poklidný a nevím, z jakých příčin mi to připomíná mnoho podobných dnů, které v dětství jsem prožil na věži poličského kostela. Mnohokrát jsem se zamyslel, jaký asi vliv měl tento pobyt na věži na moji vlastní práci v hudební kompozici. Ve svém pokoji mám stále od počátku pobytu v Paříži malou pohlednici s miniaturním obrazem pohledu z věže na poličské náměstí. Ale i v mé vzpomínce je stále tento

pohled, ale i mnoho jiných. Jsa úplně odloučen od světa jako v nějakém majáku, neměl jsem nic jiného na práci i pro zábavu, než si zapisovati do paměti tyto různé obrazy (...): pohled na stále se prodlužující vesnice, na severu jen plocha bez lesů a vpředu město, vše v miniatuře, s malými domky a malými lidmi, a nad tím veliký, nepřehledný prostor. Myslím, že tento prostor je z mých největších dojmů v dětství, které si nejvíce uvědomuji a který asi hraje velkou úlohu v celém mém názoru na kompozici. Nejsou to malé zájmy lidí, starosti, bolesti, nebo i radosti, které jsem viděl z velké dálky, lépe řečeno výšky. Je to ten prostor, který mám stále před očima a který, zdá se mi, hledám stále ve svých pracích...

Vliv pobytu na věži zdůrazňuje i **Jaroslav Mihule** v knize ***Martinů – osud skladatele.***

11. TYLŮV DŮM – *divadlo*

Městské divadlo bylo od roku 1841 v budově chlapeckých škol, v roce 1929 byl slavnostně otevřen Tylův dům. Spolek divadelních ochotníků Tyl působí dodnes.

Zdánlivě nevelkou, ale o to atraktivnější a „srdeční“ činnost vyvíjí **Popraskd** – to jest **Poličsko-pražská skupina kočovných divadelníků** (1992). O prázdninách kočují po okolí Poličky a vystupují pochopitelně i ve městě. Krom toho hrají v Praze u „Cimrmanů“ nebo ve Vršovickém divadle a různě po Čechách. Základem je vlastní repertoár – autorem je **Petr Erbes** – *Hra o Gilgamešovi, Ilja Muromec, Dopěruna, himlhergot, Čerti na Karštejně, Čistička, Dvě Barbory* a další. Jde o divadlo nekomerční, netradiční (obsahem) i tradiční (atmosférou dávné minulosti divadla). Poličané svému Popraskd(u) rozumějí a milují jej.

Petr Erbes starší – poličský rodák (nar. 1963), učitel, divadelník...

PÍSEŇ NAPRAVENÉHO ŽRAVCE, SLIZONĚ, BRALÍKA A ŠLAUFA

Chtěl bych, aby moje slova byla jasná a pevná jak skála,
aby pomoc dávala té první i té, co vzadu stává.
Jenže Večernice zašla nějak rychle a mrcha noc se vkrádá,
a místo aby pomohla, tak bezostyšně ukazuje záda.

Chtěl bych, aby moje duše byla čistá alespoň jak její,
aby lidem svítila a rozdávala paprsky, co hřejí.
Jenže Večernice zašla nějak rychle a mrcha noc se vkrádá,
a místo aby pomohla, tak bezostyšně ukazuje záda.

Chtěl bych, aby moje skutky byly prosty podrazů a pastí,
abych správným směrem šel a nenechal se oklamat a zmásti.
Jenže Večernice zašla nějak rychle a mrcha noc se vkrádá,
a místo aby pomohla, tak bezostyšně ukazuje záda.

KOŘENY

1. Ruce ztvrdlý a záda ohnutý,
zimy dlouhý a mrazy třesutý.

Ref.: Jen samá hlína a kamení,
sotva vše dozraje,
podzim dá znamení,
studeně zafouká do kraje.

2. Peří z hus a kůže králíčí,
bílej dům jen vápnem nalíčí.

3. V zimě tkát, jen sem tam a tam a sem,
v létě síct jen s brouskem za pasem.

Ref.: Takoví jsou naši dědové,
jak byli stvoření,
hořké i medové,
takové jsou naše kořeny.

(Ze sbírky Zvonění z nedaleké vísky, 2013)

12 KOSTEL SV. MICHAELA ARCHANDĚLA A HŘBITOV

Hřbitovní kostel byl vystavěn na předměstí před rokem 1576 v době duchovní správy podobojí (v Poličce 1421–1627). Zvnějšku je využito gotické tvarosloví, což v té době v Čechách zdůrazňovalo duchovní charakter stavby, uvnitř je čistě renesanční. Na hřbitově je pochována řada významných osobností...

12.4 HROB JANA VLADISLAVA

Jan Vladislav (vlastním jménem Ladislav Bambásek, 1923–2009) se roku 1939 s rodiči přistěhoval do Poličky, kde absolvoval gymnázium a kde se oženil s Marií Mrštíkovou. V Poličce se rodina usadila po vyhnání z tehdejšího Slovenského státu, různým protivenstvím však tvůrce čelil i později (1948 byl vyloučen z Univerzity Karlovy); v roce 1981 byl dokonce donucen opustit Československo. Usadil se ve Francii, kde později obdržel Řád umění a literatury. Místem posledního odpočinku se však pro něj (a také pro jeho ženu) stala Polička. Literatura pro něj byla *„v první řadě místem setkání čtenáře s autorem, člověka s člověkem a jeho údělem“*.

Jan Vladislav se věnoval překládání (z více jazyků), napsal desítky děl pro děti (významné jsou zejména jeho adaptace pohádek), je ale také autorem pozoruhodných esejů a básní – tyto, zcela zásadní součásti jeho díla ovšem u nás oficiálně vycházejí až po r. 1989.

LADISLAV BAMBÁSEK **SMÍCH**

Milostný smích
nad vodou
utichá...
Již ztich
a s tváří
se zdvih úsměv
a rozbitý
k růži
padá...

(Sborník Červen, Polička 1941)

JAN VLADISLAV

Nevyjdeš ze svého kruhu.
Nemůžeš nasytit hlad
vyprahlé sítnice smyslů,
za kterou nejistě žhne
palčivý plamínek duše.
Dříve než najdeš ten dům,
okno, jež volalo z mlhy,
zhasí svůj čadící knot.

A tak vždy poslepu kreslíš
prstem, ježž ožehla tma:
všechno, co dokážeš navíc,
je tvoje vítězství, zpěv,
několik tónů, v nichž náhle
splynul tvůj prach s prachem
hvězd.

(Šest suchých jehel, samizdat 1978)

V sobotu 21. června 2003
zemřela na ústě má žena Marie.
Desátého července by jí bylo
osmdesát let. Měla to výročí
oslatit už v Praze, kam se vracíme.

Doufali jsme, že ji ten návrat
možná potěší, ale nebylo to dáno.
Byla zpopelněna v pátek 27. června
v krematoriu Les Ulis u Versailles.
Její popel uložíme na podzim
do rodinného hrobu v Poličce.

Vzpomeřt na ni.

(Asi před dvěma týdny
přišla za mnou a řekla:
Můž tě políbit?
Nastavil jsem jí tvář.
Ne, řekla, já chci to teplé.
Nastavil jsem jí rty.)

(Příběhy – parafráze; vydáno posmrtně, 2014)